

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИХИЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ РІЗНОГО ВІКУ ПІД ЧАС АДАПТАЦІЇ ДО ПРИЙОМНОЇ РОДИНИ

Н. В. Долошкан

Херсонський державний університет, vsg_svitlana@gmail.com

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент І. Р. Крупник

В даній статті розглянуто та проаналізовано особливості формування прихильності у дітей різного віку під час адаптації до прийомної родини. Визначити основні цілі напрямку роботи з дітьми, які втратили батьків, залишились без батьківського піклування, потрапили до нової родини, вивчити щоденні навички стресових ситуацій, визначення почуттів та емоцій, які виникають у стресових ситуаціях, способи саморегуляції, що впливає встановленню здорової прив'язаності, стосунків у житті дитини.

Необхідно ознайомитись із поняттям прихильність, звернути увагу на важливість формування у дитини здорової прихильності, розглянути механізм формування прихильності.

Останнім часом проблеми захисту дітей-сиріт розглядають досить активно. Сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, таким, як дитячий будинок сімейного типу, прийомна родина, опіка та піклування, усиновлення, присвячені праці російських та українських науковців:

Ю. Василькова та Т. Василькова (вивчають теорію та практику навчання та виховання окремої особистості або групи людей, іноді об'єднаних соціальним лихом, які потребують реабілітації, лікування та соціалізації).

Т. Алексеенко на її думку («допомога в позитивній соціалізації особистості, розвитку дитини, вихованні, освіті, засвоєнню соціальних норм та цінностей. задоволенню потреб, створенню умов для психологічного комфорту, забезпечення прав особистості, професійному самовизначенню та попередження негативних явищ у сім'ї») [1, с 47].

Л. Дробот (особливості виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування). Є. Холостова (розуміє «способи створення умов для позитивного саморозвитку, соціальної адаптації, соціального захисту дитини, шляхом виховного впливу на його особистість і поведінку»). Н. Заверико (пропонує авторське розуміння соціально-педагогічної технології як способу взаємодії соціального педагога з підлітком в існуючих або спеціально створюваних умовах). І. Зверева (навчання, виховання та соціалізація, передання молодій особі соціального досвіду суспільного життя, суспільних уявлень, ідеалів, норм, стандартів поведінки, життєвих мотивацій, суспільні відносини, людських взаємин, соціальних ролей). Н. Комарова (окреслює цілий ряд труднощів у вихованні прийомних дітей). Л. Кузьменко (наукові праці з приводу, «формування у старшокласників інтернатних закладів почуття взаємодопомоги як сімейної цінності). Л. Смагіна (вивчала поняття і структуру соціальної компетентності). В. Яковенко (розглядав основні фізіологічні та психологічні компоненти, що впливають на розвиток людського потенціалу). Л. Єременко (плідно працює над проблематикою психологічної допомоги індивіду зокрема та суспільству в рішенні широкого кола проблем, що породжуються душевним життям людини в соціумі взагалі) [3; 4; 7].

Постановка проблеми. Порушення прихильності має дуже серйозні довготривалі наслідки, які впливають на можливість людини будувати стосунки, ставати незалежним та розвивати старання та самодисципліну. Важливо пам'ятати про особливість дітей залишившись без батьківського піклування та з обережністю та розумінням вивчати їх історію, а також планувати надання допомоги в вихованні дітей, які пережили травму і мають порушення прихильності. Наша головна мета знайти механізм допомоги дитині, пристосуватись до нового оточуючого середовища та впоратись з втратою рідної сім'ї. З боку представників влади необхідні заходи, щоб пом'якшити травму від розлуки з родиною, та влаштування дитини або під опіку інших родичів або до прийомної родини. Як тільки дитина потрапила до прийомної родини, необхідно провести кілька заходів, які зможуть допомогти

дитині пристосуватися у новому середовищу та попередити потенційну психологічну травму [2].

Адаптація пов'язана з прийняттям дитини різного соціального оточення, рівноцінним відтворенням себе та своїх соціальних зав'язків, відіграє вирішальну роль в соціалізації особистості. Відповідність між рівнем соціальних потреб і рівнем їх задоволення, пристосування дитини до соціального середовища та пристосування суспільства до потреб особистості через їх задоволення. Соціальна адаптація характеризується формуванням адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, правилами поведінки, становлення особистості соціальної групи, діяльністю щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняттям норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії [7].

Вміння налагоджувати взаємно близькі стосунки, здатність довіряти, виникає у дитини протягом першого року життя. Якщо дитина не в змозі впоратися з тими чи іншими завданнями розвитку, то виникають труднощі з рішенням наступних життєвих етапів, без сторонньої допомоги суб'єкт може почати відставати в розвитку, поведінка з часом буде все більше і більше віддалятися від норми. Негативні наслідки початкового відставання в розвитку поглиблюються в міру зростання дитини та ускладнення вимог, висунутих до нього навколишнім середовищем. Насильство, незадоволення потреб або травматичне розставання з близькими людьми можуть надати негативний вплив на розвиток дитини, що в свою чергу порушує нормальний хід розвитку, що часто призводить до низки серйозних проблем, формування небезпечної або неадекватної прихильності [5].

Імовірність успішної адаптації дитини в прийомній сім'ї значно підвищується завдяки подальшій підтримці, що дозволить уникнути несприятливого періоду адаптації та забезпечення формування безпечної міцної, здорової прихильності [5].

Прихильність це емоційні та соціальні відносини, які дитина буде зі значимими у її житті людьми, зазвичай перша прихильність дитини формується

до матері. Серйозні розлади прихильності спостерігаються у багатьох дітей і підлітків, які піддавалися виключно жорстокому поводженню, часто або надовго розлучалися зі своїми батьками, родичами або вихователями. Ці розлади класифікуються відсутністю значущих прихильностей, легковажні відносини (це необдумане, невизначена людина, вона не уявляє наслідків своєї поведінки і своїх вчинків, і не тому, що не може цього зробити, а тому, що не хоче, її і так все влаштовує), активним униканням близьких стосунків, прояви любові і турботи, загальною недовірою, сильною потребою контролювати оточуючих і маніпулювати ними а також характерною поведінкою, запальність, ворожість і жорстокість по відношенню до тварин і людям. Розлади прихильності і, пов'язані з ними поведінкові проблеми, сильно заважають процесу адаптації дитини в сім'ї, які замінюють батьків або усиновлювачі та значно підвищують ризик неприйняття сім'єю, стосунків у сім'ї [6].

Перший етап життя з прийомними батьками характеризується захопленням і всеосяжною любов'ю, батьки відчують задоволення від турботи про малюка і намагаються виконувати його бажання. З боку дитини потреба висловити свою любов виражається фізичним контактом, обіймами, поцілунками, послухом, беззаперечне виконання прохань нових мамі і тата. Спочатку знайомства прийомні діти не віддають переваги будь-кому в прийомній родині та можуть бути як привітні, так і емоційно закриті.

Початкова реакція прийомних дітей індивідуальна та залежить від дитячого темпераменту. Виділяють два основних види реакції:

гіперактивність - діти поведуться метушливо, їм все хочеться помацати, вони граються або задають багато питань, обговорюють побачене або фантазують вголос;

стриманість - діти можуть висловлювати переляк, плакати або ховатися за дорослих, підтримуючи міцний тактильний контакт [2].

За адаптацією дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, у прийомній родині, повинні стежити фахівці соціальної служби,

які здійснюють соціальний супровід та контролюють стан розвитку прийомної дитини, а саме:

- фізичний стан здоров'я (хронічні хвороби, ускладнення, захворювання протягом останнього періоду тощо);
- фізичний розвиток (відповідальність віковим показникам);
- соціальний (поведінка й стосунки вдома (з батьками, іншими дітьми), у школі / садочку; відношення до дорослих та однолітків; комунікабельність; уміння співпрацювати; лідерство, участь у дитячих та молодіжних об'єднаннях);
- психологічний (емоційний стан дитини; емоції, які переважають, уміння їх виявляти; емоційні реакції на оточення; самопочуття в сім'ї; самоповага, світосприйняття; наявність проблем поведінки, можливі психічні відхилення).

Усі особливості та потреби прийомної дитини мають бути вивчені соціальними працівниками, що також спрямовано на полегшення адаптування у прийомній родині, це є:

- відомості про біологічних батьків та родичів дитини (де перебувають, спосіб життя, чи цікавляться долею дитини, чи встановлено контакт з дитиною, чи є для дитини ці контакти корисними).
- рівень умінь та навичок дитини відповідно до вікового розвитку;
- коло спілкування прийомної сім'ї;
- стосунки прийомної дитини з іншими членами сім'ї;
- стосунки прийомної дитини з іншими людьми;
- неспокій та страхи прийомної дитини;
- чи були нехтування або насильства з боку однолітків або дорослих [4].

Діти завжди переживають розставання з біологічними батьками та розміщення в прийомну сім'ю дуже болісно, відчуваючи почуття втрати, занедбаності, страху, тривоги, сум'яття, самотності, гніву, провини відкидання та депресії. Дитина як і будь-яка людина, котра перенесла психологічну травму, протягом багатьох тижнів, в деяких випадках і місяців потребує уважного слухача, готового його підтримати. Невисловлена біль та нерозуміння

оточуючих залишаються для дитини джерелом страху та душевного хвилювання. Дитина змушена витратити величезну емоційну енергію на те, щоб опанувати ці почуття, це заважає зосередитися на навчанні та інших повсякденних завданнях, позбавляє можливості формувати нові здорові – безпечні прихильності, змушує замикатися в собі. Хворобливі емоції проявляються в неадекватній поведінці, за яку дитину часто карають, чим лише підсилюють тривогу та депресію ще більше ускладнюючи ситуацію. Якщо у дитини буде можливість висловлювати свої почуття в атмосфері підтримки та розуміння, це дозволить мінімізувати довгостроковий негативний вплив цих почуттів.

Висновок. Виходячи з усього сказаного та обговореного, при здійсненні аналізу потреб дитини та складанні плану соціального супроводу соціальні працівники повинні аналізувати те, що діти приходять у прийомну сім'ю з різного соціального оточення (з сім'ї або інтернатного закладу), що, у свою чергу, може спричинити їх неадекватну поведінку, протест. Відповідно до того, звідки потрапила дитина, вони мають спланувати першочергові заходи та послуги, спрямовані і на дитину, і на батьків, які займаються вихованням. Соціальному працівникові, який буде безпосередньо здійснювати соціальний супровід, рекомендується брати участь у підготовці кандидатів у прийомні батьки, що, дозволить налагодити контакт з батьками, вивчити особливості подружжя або самотньої особи, родини в цілому, де буде мешкати прийомна дитина. Соціальний супровід базується на принципах:

- поваги до людини, визнання її цінності незалежно від реальних досягнень та поведінки особистості;
- реалізації першочергового права дитини на зростання та виховання в сім'ї;
- системності, комплексності, безоплатності, доступності соціальних послуг;
- толерантності та гуманізму, відповідальності за дотримання норм професійної етики;

- пріоритетності інтересів сім'ї в цілому й окремих її членів, збереження цілісності сім'ї.

В свою чергу прийомні батьки повинні реально визначити можливості дитини, оцінити поведінку, продумати дієву стратегію дисципліни.

Спостерігати, що робить найчастіше дитина, уважно слухати, що питає та чого хоче. Використовувати увагу, похвалу та любов для того, щоб побудувати, підкріпити та зберегти прихильність.

Література:

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 208с.
2. Джудіт С. Райкус, Рональд Хьюз. Соціально-психологічна допомога сім'ям та груп ризику: Практичний посібник, Київ: Фенікс, 2011. 284 с.
3. Комарова Н. М., Бевз Г. М., Волинець Л. С. Методичні рекомендації соціальним працівникам щодо соціального супроводу прийомних сімей. Київ, 1999. 103 с.
4. Крупник, І.Р. Наявність впливу батьківської депривації в сім'ї трудових мігрантів. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Ін-ту психол. ім. Г. С. Костюка. Київ, 2014. Т. 11. Вип. 11. Ч. 1. С. 450-456.
5. Кузнецова. Д. Трудности адаптации приемного ребенка. Internet урок. URL: <https://home-school.interneturok.ru/blog/voprosy-psihologii/trudnosti-adaptacii-priyomnogo-rebenka> (дата звернення: 15.02.2021).
6. Привязанность: как она влияет на развитие ребенка. Благотворительный фонд «Достойный гражданин». URL: <https://blago-dg.ru/privyazannost-kak-ona-vliyaet-na-razvitie-rebenka/> (дата звернення: 22.02.21).
7. Тюпля. Л.Т., Иванова І.Б. Соціальна адаптація і реабілітація. Соціальна робота. Теорія і практика. Київ, 2004. 408 с.